מצגת

אין כמו היישובים הכפריים

ייסוד מִקוֶה ישראל

ומרכזיותו בתולדות היישוב

אבני מורשת

תחקיר וכתיבה
ד"ר דוד הלפרין

בית הספר מקוה ישראל, הממוקם בין תל אביב-יפו לבין חולון, על אם הדרך לרמלה ולירושלים, פועל מזה 155 שנים. כיום לומדים במוסד כ-2050 תלמידים, בחמישה גני ילדים, שני בתי ספר יסודיים, שתי פנימיות (דתית וכללית), ושלושה תיכוניים שש שנתיים ומכינה קדם-צבאית "שחר".

ראשיתו כבית ספר חקלאי שנוסד בשלהי שנות השישים של המאה ה-19. וגם כיום מתנהלת בו פעילות חקלאית ענפה, הכוללת: רפת, לול מטילות, גידולי שדה, מטעים, אורווה, גינות נוי, גן בוטני, חממות וענף גפן ויין.

מפת אזור מקוה ישראל
מקור: ויקיפדיה

באחד מימי אלול שנת תרכ"ח (1867), עמד על הר ציון יהודי ממוצא אלזסי [חבל **אלזס** Alsace, אזור היסטורי ותרבותי בצפון-מזרח צרפת] ושמו **קרל נטר**. הוא נאם בהתלהבות בפני ציבור של יהודים ארץ ישראלים ובנאומו הבטיח להתמסר לְשנות את מצבם של היהודים בארץ על ידי עבודה חקלאית.

בתקופה זו היו בארץ ישראל כ-13,000 יהודים כאשר 90% מהם מתגוררים בירושלים, חברון, צפת וטבריה (ארבעת ערי הקודש). מתוכם היו כ-2500 גברים בוגרים, אשר כ-15% מהם התפרנסו ממלאכות יד שונות, מתגרנות ומחנוונות, והשאר יושבים ב"כוללים" ומתפרנסים מה"חלוקה" ומצדקה בכל צורותיה.

האיש שנשא את הנאום היה מזכירה של חברת "כל ישראל חברים", אשר הוקמה בצרפת שנה לפני כן.

בול 100 שנה למקוה ישראל עם תמונתו של קרל נטר
עיצוב: אליעזר ויסהוף, השירות הבולאי,
מקור: ויקיפדיה

קברו של קרל נטר
מקור: ארכיון כל ישראל חברים

בשנת 1866 פנו יהודי סרביה לכי"ח (כל ישראל חברים), שאך הוקמה, בבקשה שתסייע בידם להתיישב על אדמת ארץ ישראל. גם **הרב קאלישר**, שעמד בראש תנועת "חיבת ציון", פנה לכי"ח בהצעה לסייע לעולי ציון. בעקבות פניות אלה נסע נטר לתור את הארץ ולבחון את מצב היישוב, וכן לבדוק את התנאים הכלכליים והחקלאיים.

נטר הגיש לוועד כי"ח לאחר שובו, תזכיר, ובו הציע לכונן "מוסד לחינוך הדור הצעיר בחקלאות".

"אם תקבלו הצעתי (הוסיף במכתב לוואי) תביאו טובה רבה לעניין אשר למענו אתם עמלים. בזה תודיעו ברבים, כי היהודי מוכשר לעבודת אדמה. נתון תתנו לחם וחיים מתוקנים לחלק חשוב של המשפחה היהודית, ותכינו שדה מקלט להמונים אשר יצטרכו בעתיד לברוח מפני רשעות העמים, ולבסוף כבוש תכבשו את הארץ הקדושה הזאת, אשר בה הכריזו אבותינו על ייחוד הבורא... ואשר לי, הרי לא אראה תפקידי מושלם אלא ביום שבו יוכתר מפעלי בהצלחה גמורה והבטחתי לציון תתגשם."

ביום 11 בינואר 1869 אישר ועד כי"ח את הצעת נטר, וחברי הוועד גייסו 100 אלף פרנק למיזם. בהתאם לתוכנית, התלמידים, בנים ובנות בני 13-16, ילמדו במוסד חקלאות שלוש שנים בתנאי פנימייה וגם יקבלו השכלה עיונית בצרפתית.

נטר השיג מהשלטון העותמני שטח של 2,600 דונם ליד יפו לתקופה של 99 שנים. השטח ניתן בחכירה בשכר שנתי נמוך, וכן ניתנה לחברה האפשרות לרכוש את האדמה בתשלומים פרוסים על פני 25 שנה. הרישיון הסופי ניתן לנטר בקושתא, בירת תורכיה, ב-5 באפריל 1870.

תלמידים נוטעים עצי פרי

צילום: זולטן קלוגר, ארכיון כל ישראל חברים

תלמיד נושא אפרוחים

צילום: זולטן קלוגר, ארכיון כל ישראל חברים

בסדנת מכונאות

שיעור בביולוגיה

לימודים במעבדה

התצלומים: זולטן קלוגר,
ארכיון כל ישראל חברים

המסורת מספרת כי בשבת של חנוכת הבית, הייתה שבת פרשת "בחוקותי", אחר הצוהריים שאל נטר את ר' גרשון החייט הירושלמי שהיה עמם, איזה שם בלשון הקודש יינתן למקום הזה, החייט אשר קרא בהפטרת השבוע, נזכר בכתוב, "מקוה ישראל ה' כל עוזביך יבושו" (ירמיהו י"ז, י"ג) – ויאמר החייט "אכן טוב ונכון לקרוא את הבית בשם **'מִקְוֵה ישראל'** יען כי תכלית טובה אנו מקווים להשיג מבית זה למען ישראל עמנו."

ביקור חיים ויצמן במקוה ישראל
16.6.1946
מקור: ארכיון כל ישראל חברים

הרצל נפגש עם הקיסר הגרמני בכניסה של מקוה ישראל, 1898
מקור: ויקיפדיה

באתר הרשמי של "מקוה ישראל" מצוטטת אמירה של **דוד בן גוריון**: "אלמלא הוקם מקווה ישראל, ספק אם הייתה קמה המדינה", והוסיף: "הכול התחיל מאז מקווה ישראל, ואנו רק באנו להשלים את המעשה מבחינה פוליטית ולאומית". הערכה זו של בן גוריון משתלבת היטב עם תפקידו ההיסטורי של המוסד, אשר שימש מוקד מוקדם של פעילות לאומית ובכלל זה פגישת הרצל עם הקיסר וילהלם השני בשנת 1898.

ה"דוידקה" [מרגמה תוצרת בית] ותמונה
של ממציאה דוד ליבוביץ,
יוני 1970,
הדוידקה הומצאה בסדנת המכונאות
של מקוה ישראל

ביקור הנשיא יצחק בן צבי
ורעייתו במקוה ישראל,
30.12.1952

נאומו של הנשיא שזר בחגיגות
המאה של מקוה ישראל, 16.6.1970,
בתמונה גולדה מאיר ורנה קסן, חתן
פרס נובל לשלום

בן גוריון מבקר
בתערוכת
מקוה ישראל,
15.6.1970

מקור התצלומים:
ארכיון כי"ח

מקורות:

- שלמה הלל'ס, **מתוך: מקוה ישראל: "תולדות הנִיסיון הראשון לחקלאות יהודית בארץ ישראל"**, פרויקט בן יהודה, מהדורת מקור: ת"א, אמנות, תש"א 1930
- יערי-פולסקין יעקב, מתוך: **"חולמים ולוחמים: חייהם ופעולותיהם של מניחי היסוד למדינת ישראל"**, 1964, הוצאת מ. מזרחי
- **האתר הרשמי של מקוה ישראל**/דף הבית/אודותנו/היסטוריה
- היימן, מיכאל, **הרצל חייו ופועלו**, מרכז זלמן שזר

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים לצורך שימוש בחומרים המופיעים באתר. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע באתר זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: info@hamoreshet.org.il בבקשה לחדול מעשיית השימוש ביצירה, וציינו שם מלא ומספר טלפון, וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי באתר.

הפקה: מתנדבי קבוצת אבני מורשת – תקשורת לנכסי מורשת מוחשית [01/2026]

תחקיר וכתיבה: ד"ר דוד הלפרין

עיצוב: זאב הררי

אבני מורשת